

О. О. Савченко, кандидат філософських наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР МОВНОЇ ОСВІТИ

Розглянуто мову як складову суспільно-практичної діяльності людини та рушійну силу соціального буття. Осмислена роль та місце іншомовної освіти як один із механізмів розвитку сучасної людини як світового суб'єкта перетворювальної і творчої діяльності

Ключові слова: *соціальна функція мови, мовна освіта як соціальне явище, позалінгвістичні якості, комунікативна компетентність.*

Актуальність проблеми. Сьогодні формулює нові завдання щодо мовної освіти, що обумовлено двома факторами. По-перше, полікультурна парадигма цивілізаційного розвитку суспільства спонукає мовну освіту орієнтуватися на подолання відчуження, формування толерантної поведінки, визнання та розвиток основоположних демократичних цінностей, можливості жити в умовах культурного та етнічного різноманіття, що обумовлює тенденцію вивчення рідної та іноземних мов у щільному зв'язку з культурою. По-друге, на мовну освіту як на соціальне явище, що ґрунтується на соціальній діяльності людей та їхніх взаємовідносинах, впливає низка політичних, соціальних, економічних та педагогічних факторів, що відбивається у відношенні суспільства до вимог, що воно ставить до рівня та якості освіченості своїх громадян, зокрема – до іноземних мов та до людей, що цими мовами володіють, оскільки на сучасному етапі метою навчання іноземним мовам є формування професіонала, що здатен брати участь у спілкуванні на міжнародному рівні. Все це актуалізує необхідність осмислення феномену та сутності мовної освіти.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблеми освіти хвилюють багатьох сучасних вчених як в Україні, так і за її межами. Обґрунтуванню своєчасності фокусування освіти на гуманістичних та соціальних принципах присвячені праці таких відомих вчених, як Б. Гершунський, О. Долженко, С. Клепко, М. Култаєва, В. Лутай, М. Михальченко, Ф. Михайлов, Н. Піщулін, В. Розін, М. Романенко, Х. Тхагапсоев, А. Урсул, Г. Щедровицький та ін. Розумінню освіти з позицій культури приділяють увагу В. Андрущенко, С. Гнатенко, М. Євтух, В. Кремень, Г. Троцько, Г. Шевченко та ін., у працях яких акцентується необхідність використання різнобічних освітніх можливостей для формування більш змістовних та досконалих розумінь студентів

щодо суспільних цінностей, поглядів та переконань [1; 2]. Багато іноземних вчених висвітлює освітню сферу з культуроцентричних та гуманоцентричних позицій: З. Зальцман, Дж. Станіслау, Н. Адачі, Д. Шоль, Л. Фурбі, С. Ромейн [3–6]. Разом з цим, на наш погляд, проблемам, пов'язаним із осмисленням ролі та місця іншомовної освіти, приділено не так багато уваги, отже, з огляду на наведене, *метою даної статті* є спроба ліквідувати деякі прогалини у розумінні зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Основна функція освіти взагалі та вищої зокрема полягає в передачі та засвоєнні соціокультурних цінностей, що сприяє подальшому розвитку людської спільноти і надає можливість формування зрілої особистості. Б. Гершунський вважає, що зусилля сфери освіти мають бути сконцентровані, насамперед, на ціннісно-смісловій сфері як окремої особистості, так і соціуму в цілому [7]. Сутність освіти розкривається у її визначенні як «процесу й результату засвоєння знань, навичок, умінь, що об'єднує навчання і виховання, які забезпечують готовність особистості до виконання соціальних і професійних ролей». У процесі навчання особистість «засвоює систему цінностей, знань, навичок й умінь, що відповідають інтересам і суспільним очікуванням». Найбільш продуктивною вважається особистісно-орієнтована модель освіти, яка спирається на національні і світові історичні традиції, а також на урахування можливостей, що надаються новими інформаційними технологіями» [8, с. 164]. Призначення освіти розширюється і виходить за межі комунікативного та пізнавального, сьогодні освіта має аксіологічну, психологічну, організаційну, креативну та соціальну функції [9].

У контексті соціологічної думки освіта розглядається як системний елемент соціальної форми організації людської діяльності з передачі та засвоєння знань, у процесі якої відбувається засвоєння різних змістів, результатом чого є індивідуальний та суспільний набуток [10]. Головним показником «освіченості» людини є наявність її програми світовідношення. Людина стає освіченою тоді, коли вона здатна слухати і чути світ, вступати з ним у діалог, говорити і породжувати нову якість у процесі й результаті цього діалоговідносини [11, с. 188]. З багатьох складових елементів освіти як соціального інституту В. Огнев'юк виділяє як основні: сукупність галузей освітянського знання; множину форм людської діяльності, притаманних сфері освіти як особливої підсистеми суспільного життя; різноманітність відносин, що складаються між людьми у межах освіти як соціального інституту; сукупність організацій, закладів та установ, що входять до складу освіти як до відносно самостійного інституту суспільства; систему норм і цінностей, що властиві освітянській царині суспільства і у значній мірі характеризують її сутність [12].

Мовну освіту можна визначити як «процес і систему організації навчання державної, рідної та іноземної мовам», завданням якої «є розвиток багатомовності та підтримка мовного різноманіття в суспільстві. Провідною тенденцією сучасної мовної освіти є полікультурність, мовний плюралізм, діалог культур» [8, с. 364].

Ґрунтуючись на тому факті, що в системі освітніх цінностей В. С. Гершунський виділяє три аксіологічні блоки: мовна освіта як суспільна цінність; мовна освіта як державна цінність; мовна освіта як особистісна цінність [7], результат мовної освіти також відбивається на трьох рівнях: загальноцивілізаційному, суспільно-державному, індивідуально-особистісному [13]. Отже, говорячи про індивідуально-особистісний рівень, маються на увазі перш за все ті знання, навички й уміння, які набуває кожна людина в освітньому процесі, тому результат, як правило, оцінюється безпосередньо з точки зору кількісних і якісних характеристик володіння мовою як засобом спілкування. Таким чином, володіти нерідною мовою – значить вміти говорити, читати, писати і сприймати на слух зразки мови, що вивчається, при цьому основним критерієм володіння мовою є взаєморозуміння з партнерами по спілкуванню, а не мовна коректність [14]. Комунікативна компетентність є здатністю людини розуміти і породжувати іншомовні висловлювання в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях з урахуванням лінгвістичних і соціальних правил, яких дотримуються носії мови. Таким чином, поняття «іншомовна комунікативна компетентність» включає в себе, по-перше, знання людиною так званих «об'єктивних» параметрів комунікації і володіння цими параметрами. Йдеться, перш за все, про предметні знання, що обумовлені ситуаціями спілкування і реалізовані за допомогою мовних засобів. Сюди ж відносяться знання соціальних взаємозв'язків і умов їх реалізації, необхідних для здійснення індивідуальної комунікативної програми. По-друге, основу володіння іноземною мовою становлять готовність і вміння людини аналізувати і оцінювати ситуації спілкування, приймати адекватне їм рішення щодо мовної поведінки і здійснювати контроль своїх мовних вчинків і вчинків своїх партнерів по спілкуванню. В основі цих умінь лежать знання альтернативних можливостей мовної поведінки, що включають сукупність різних параметрів, необхідних і достатніх для аналізу ситуації спілкування і всіх факторів, що її детермінують. По-третє, неможливо переоцінити важливість вміння людини використовувати у власній мовній діяльності і розуміти при декодуванні висловлювань інших осіб паралінгвістичні й екстралінгвістичні елементи мовного спілкування [13].

Беручи до уваги соціальну функцію мови, результатом процесу навчання іноземної мови має бути сформована у студента індивідуальна картина світу з її універсальними і культурно-специфічними характеристиками, під якими розуміються характеристики як лінгвосоціального середовища самого студента, так й іншомовного середовища, яке притаманне носію іншої культури та іншої мови. Отже, результати викладання і вивчення іноземних мов мають бути розширені за рахунок залучення категорій, пов'язаних не тільки з мовним досвідом студента, а й з емоційним, культурним, соціальним досвідом, оскільки знання, що використовуються при кодуванні й декодуванні іноземної мови, не обмежуються лише мовними знаннями. Необхідно брати до уваги вміння витягати інформацію, що зберігається в пам'яті, планувати дискурс і багато інших факторів, а також враховувати знання про світ і соціальний контекст висловлювань. Отже, широко прийняте в останні роки в контексті комунікативного підходу в навчанні іноземної мови розуміння комунікативної компетентності як результату оволодіння мовою має бути тісно пов'язаним з емоційним, когнітивним і соціальним розвитком студента, що обумовлено тим, що для розуміння і породження будь-якого іншомовного тексту необхідний куди більш широкий контекст, а не лише вербальний. Розуміння мови як суспільного явища, що включене в суспільно-практичну діяльність людини й забезпечує його соціальне буття, робить можливим виявити модель здібностей до мовного спілкування, яка може і має бути результатом навчання.

Висновки. Соціологічний аспект акцентує так звані позалінгвістичні якості особистості, які допомагають використовувати іноземну мову як засіб міжкультурної взаємодії. Необхідно формувати в студентів перцептивні здібності досягти іншу стратегію і тактику життя, що в свою чергу має вихід на формування та розвиток толерантності до інакомислення, емпатії як здатності співчувати і співпереживати, готовності до діалогу без упереджень. Здійсненню активного спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот сприяє наявність таких особистісних якостей, як відкритість, самостійність, творчість. Таким чином, мовна освіта, яка спрямована не тільки на вивчення окремих аспектів іноземної мови, а й на залучення студентів до світового процесу культурної взаємодії, сприяє формуванню в них чуйного ставлення та інтересу до феноменів іншої ментальності, підвищенню мотивації, стимулює їх до вияву власної розумової, речової та творчої активності. Мовна освіта в контексті пізнання етнолінгвокультури країни, мова якої вивчається, є одним із найбільш ефективних засобів і механізмів розвитку особистості і розв'язання циві-

лізаційних проблем, оскільки освіта спрямована на розвиток сучасної людини як світового суб'єкта перетворювальної і творчої діяльності. Однак мова не йде про пригнічення культурної самобутності людини, а навпаки, про органічне поєднання в освітньому процесі національних і загальнолюдських цінностей. Тільки через шанобливе і дбайливе ставлення до культурної спадщини своєї рідної країни можна навчитися поважати культурні традиції інших країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К. : Пед. думка, 2009. – 520 с.
2. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: людина, освіта, соціум / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.
3. Language and Culture: Reflective Narratives and the Emergence of Identity / edited by David Nunan and Julie Choi. – Routledge, 2010. – 250 p.
4. Romaine S. Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics / Suzanne Romaine. – Oxford University Press, 2001. – 280 p.
5. Salzman Z. Language, Culture, and Society: An Introduction to Linguistic Anthropology / Zdenek Salzman, James Stanislaw, Nobuko Adachi. – Westview Press, 2011. – 448 p.
6. Shaul D. L. Language and Culture Paperback – September / David Leedom Shaul, N. Louanna Furbee. – Waveland Pr Inc, 1997. – 305 p.
7. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. – М. : Пед. общество России, 2002. – 512 с.
8. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М. : Изд-во ИКАР, 2009. – 448 с.
9. Бутенко В.Г. Громадянське виховання студентів у системі вищої технічної освіти / В.Г. Бутенко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. – 2010. – № 1 (2). – С. 149–156.
10. Прокопенко А.Л. Зміна парадигми освіти: від традиційної до особистісно-орієнтованої (соціально-філософський аспект) / А.Л. Прокопенко // Мультиверсум. Філософський альманах : [зб. наук. пр.]. – 2006. – Вип. 56. – С. 230–240.
11. Тарасова М.В. Культура и образование: принципы взаимодействия / М.В. Тарасова. – Красноярск : Сибир. федер. ун-т, 2012. – 360 с.
12. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
13. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактическая методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М. : АCADEMA, 2007. – 234 с.
14. Ortega L. Understanding Second Language Acquisition / Lourdes Ortega. – Routledge, 2008. – 320 p.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Савченко О. А.

Рассмотрен язык как составляющая общественно-практической деятельности человека и движущая сила социального бытия. Осмыслена роль и место иноязычного образования как одного из механизмов развития современного человека как мирового субъекта преобразовательной и творческой деятельности.

Ключевые слова: социальная функция языка, языковое образование как социальное явление, вневлигвистические качества, коммуникативная компетентность.

SOCIAL AND PEDAGOGICAL DIMENSION OF LANGUAGE EDUCATION

Savchenko O. O.

The article deals with the language as a component of human social and practical activities and a driving force of social being. Foreign language training is considered as a tool for developing a modern personality as a world subject of converting and creative activity.

In the sociological context education is considered as a system element of human social activity that aimed at acquiring, mastering and transferring knowledge when a human being assimilates various meanings, which results in individual benefit and social heritage. The personal world-view and outlook based on their own mentality can be considered as educational performance of a human being. People are supposed to be «educated» when they can listen and hear the world to be able to conduct a dialogue to introduce a new quality into the process and the result of this dialogue-relationship.

Language education covers three levels: individual, social, and civilizational ones. Speaking about the individual level of language education we mean all the skills and knowledge which a person acquire in the process of learning; that is why the educational result is assessed taking into consideration quantitative and qualitative characteristics of command of language as a communication medium. Therefore, to master a foreign language means to be able to speak, write, read and understand target language samples, and the main criterion of language competence is the ability to understand a partner rather than linguistic accuracy. Communicative competence is the ability of a person to understand and produce foreign language expression in various situations that are socially determined regarding linguistic and social rules which are followed by native speakers. Thus, the term 'foreign language communicative competence' includes, firstly, the knowledge of so-called 'objective' parameters of communication and a good command of these parameters; the most important parameter is language competences that are determined by the situations of communication and performed by the means of language. They also include the knowledge

of social relationships and the conditions of their realization which is required to conduct the individual programs of communication.

Considering the social function of language education, foreign language training is supposed to be successful when a student's individual outlook is developed. This outlook comprises both universal and culturally specific characteristics, such as linguistic and social environment of a student as well as foreign language environment that belongs to the different culture and language. Hence, the process of foreign language teaching and learning should be enhanced due to the categories that are connected not only with a student's language experience, but also with the emotional, cultural and social experience, as the knowledge that is used in the process of foreign language encoding and decoding is not limited only by linguistic knowledge. It is necessary to take into account the ability to elicit information stored in memory, to plan discourse and so on, as well as to take into account the knowledge about the world and the social context of utterances. Considering language as a social phenomenon that is included in the social and practical human activity and that ensures human social life, makes it possible to identify the model of verbal communication abilities that can and must be the result of education.

Language education in the context of comprehension of the ethnic culture of the country whose language is learnt is one of the most effective means and mechanisms of personality development and solving civilizational problems as education is aimed at the development of a modern person as the subject of global transformational and creative activities. However, the oppression of cultural identity of a person is not even mentioned, quite the contrary the organic combination of national and universal values in the educational process of national and universal values is regarded. Only via respectful and considerate attitude to the cultural heritage of their native country people can learn to respect cultural traditions of other countries.

Communicative competence is the ability of a person to understand and produce foreign language expression in various situations that are socially determined regarding linguistic and social rules which are followed by native speakers. Thus, the term 'foreign language communicative competence' includes, firstly, the knowledge of so-called 'objective' parameters of communication and a good command of these parameters; the most important parameter is language competences that are determined by the situations of communication and performed by the means of language. They also include the knowledge of social relationships and the conditions of their realization which is required to conduct the individual programs of communication.

Key words: *language social function, language education as a social phenomenon, extra-linguistic qualities, communicative competence.*

